

220 saylı "MALİYYƏ HESABATLARI AUDİTİNİN KEYFİYYƏTİNİN İDARƏ EDİLMƏSİ" (DÜZƏLİŞ EDİLMİŞ) BEYNƏLXALQ AUDİT STANDARTININ ŞƏRHİ

(15 dekabr 2022-ci il tarixindən tez olmayaraq başlayan dövrlər üzrə maliyyə hesabatlarının auditi üçün etibarlıdır)

MÜNDƏRİCAT

Paraqraf

Giriş

Praktik tətbiq və digər izahedici materiallar

BAS-ın əhatə dairəsi.....	A1
Şirkətin keyfiyyətə nəzarət sistemi və tapşırıq qruplarının rolu.....	A2–A14
Anlayışlar.....	A15–A27
Auditlərdə keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üzrə rəhbərliyin məsuliyyətləri.....	A28–A37
Müstəqilliklə əlaqəli olanlar da daxil olmaqla, müvafiq etik normalar..	A38–A48
Sifarişçi və audit tapşırıqlarının qəbulu və davamlılığı.....	A49–A58
Tapşırıq üçün resurslar.....	A59–A79
Tapşırığın yerinə yetirilməsi.....	A80–A108
Monitorinq və çatışmazlıqların aradan qaldırılması.....	A109–A112
Keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üzrə ümumi məsuliyyət.....	A113–A116
Sənədləşdirilmə.....	A117–A120

Standartın paraqrafın a istinad	Standartın maddəsi	Şərh	Qeyd
1	BAS-ın əhatə dairəsi	Bu BAS maliyyə hesabatlarının bütün auditlərinə, o cümlədən qrup maliyyə hesabatlarının auditinə şamil olunur. 600 saylı BAS-da ¹ qrup maliyyə hesabatlarının auditinə və bölmə auditorları cəlb edildiyi zaman tətbiq olunan xüsusi mülahizələr əks etdirilir. Zəruri hallarda şəraitlərə uyğunlaşdırılmış 600 saylı BAS tapşırıq qrupuna başqa şirkətdən olan şəxslər daxil edildikdə də maliyyə hesabatlarının auditində faydalı ola bilər. Məsələn, 600 saylı BAS belə bir şəxsi inventarizasiyada iştirak	

¹ 600 saylı "Xüsusi mülahizələr – qrup maliyyə hesabatlarının auditi (o cümlədən bölmə auditorlarının işi)" BAS

		etmək, əsas vəsaitləri yoxlamaq və ya məsafədə yerləşən ortaq xidmət mərkəzində audit prosedurlarını yerinə yetirmək üçün cəlb edərkən faydalı ola bilər.	
2-9	Şirkətin keyfiyyət nəzarət sistemi və tapşırıq qruplarının rolu	<p>Şirkətin keyfiyyət nəzarət sistemi və tapşırıq qruplarının rolu (İst: Paraq. 2–9)</p> <p>A2. 1 sayılı BKİS keyfiyyətin idarəetmə sisteminin hazırlanması, həyata keçirilməsi və idarə edilməsi üzrə şirkətin məsuliyyətlərini əks etdirir.</p> <p>A3. Şirkətlər və ya milli tələblər keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin komponentlərini təsvir etmək üçün müxtəlif terminologiya və ya çərçivələrdən istifadə edə bilər. Keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin hazırlanması, həyata keçirilməsi və idarə edilməsi üzrə şirkətin məsuliyyətlərinə aid olan milli tələblər 1 sayılı BKİS-in tələblərini əks etdirdikdə və 1 sayılı BKİS-in məqsədinə nail olmaq üçün şirkətin üzərinə öhdəliklər qoyarkən ən azı 1 sayılı BKİS qədər sərt olmalıdır.</p> <p>A4. Tapşırıq səviyyəsində keyfiyyətin idarə edilməsi şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi tərəfindən dəstəklənir və audit tapşırığının spesifik xüsusiyyəti və şərtləri ilə məlumatlandırılır.</p> <p>A5. Şirkət səviyyəsində cavab tədbirlərinə şəbəkə və ya eyni şəbəkə daxilində digər şirkətlər, strukturlar və ya təşkilatlar tərəfindən müəyyən edilmiş siyasət və ya prosedurlar daxil ola bilər (şəbəkənin tələbləri və ya şəbəkənin xidmətləri 1 sayılı BKİS-in “Şəbəkənin tələbləri və ya şəbəkənin xidmətləri” bölməsində açıqlanmışdır).²</p> <p>A6. Keyfiyyətlə bağlı risklərə bəzi şirkət səviyyəsində cavab tədbirləri tapşırıq səviyyəsində yerinə yetirilmir, lakin buna baxmayaraq, bu BAS-ın tələblərinə uyğun olduqda müvafiqdir.</p> <p>A7. Hər bir audit tapşırığının spesifik xüsusiyyəti və şərtlərinə və audit tapşırığı zamanı baş verə biləcək dəyişikliklərə görə, şirkət tapşırıq səviyyəsində yarana biləcək keyfiyyətlə bağlı bütün riskləri və ya bütün uyğun və müvafiq cavab tədbirlərini müəyyən edə bilməz.</p> <p>A8. Tapşırıq səviyyəsində cavab tədbirlərinin zəruri olub-olmamasının tapşırıq qrupu tərəfindən müəyyən edilməsinə (zəruri olduğu halda isə həmin cavab tədbirlərinin müəyyən edilməsinə) bu BAS-ın tələbləri, tapşırığın xüsusiyyəti və şərtləri ilə bağlı tapşırıq qrupunun anlayışı və audit tapşırığı yerinə yetirilərkən edilən hər hansı dəyişikliklər təsir göstərir.</p>	

² 1 sayılı BKİS, 49(b) paragrafi

A9. Tapşırıq qrupunun bu BAS-ın tələblərinə riayət etmək üçün göstərdiyi səylərin nisbi balansı (yəni, şirkətin cavab tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə şirkətin siyasət və ya prosedurlarında müəyyən olunanlardan başqa tapşırıq üzrə xüsusi cavab tədbirlərinin hazırlanması və həyata keçirilməsi arasında) fərqli ola bilər.

A10. Bir qayda olaraq, tapşırıq qrupu bu BAS-ın tələblərinə riayət etmək üçün şirkətin siyasətinə və ya prosedurlarına etibar edə bilər:

- Tapşırıq qrupunun anlayışı və ya praktiki təcrübəsi göstərir ki, şirkətin siyasət və ya prosedurları tapşırığın xüsusiyyəti və şərtləri ilə bağlı məsələləri səmərəli şəkildə həll etməyəcəkdir; yaxud

- Belə siyasət və ya prosedurların səmərəliliyi haqqında şirkət və ya digər tərəflərin verdikləri məlumatlar əksini təsdiq edir (məsələn, şirkətin monitorinq fəaliyyətindən, kənar yoxlamalarından və ya digər müvafiq mənbələrdən əldə edilən məlumatlar şirkətin siyasət və ya prosedurlarının səmərəli işləmədiyini göstərir).

A11. Əgər tapşırıq üzrə tərəfdaş xüsusi tapşırığın kontekstində şirkətin keyfiyyətlə bağlı risklərə qarşı cavab tədbirlərinin səmərəsiz olduğundan və ya tapşırıq üzrə tərəfdaşın şirkətin siyasət və ya prosedurlarına etibar edə bilməyəcəyindən xəbərdar olarsa (o cümlədən tapşırıq qrupunun digər üzvləri tərəfindən məlumatlandırıldığı halda), tapşırıq üzrə tərəfdaş 39(c) paragrafına uyğun olaraq bu cür məlumatı şirkətə operativ şəkildə ötürür, çünki bu cür məlumat şirkətin monitorinq və çatışmazlıqların aradan qaldırılması prosesinə aiddir.

Tapşırıq səviyyəsində keyfiyyətin idarə edilməsinə aid məlumat (İst: Paraq. 6)

A12. Digər BAS-ların tələblərinə riayət edilməsi tapşırıq səviyyəsində keyfiyyətin idarə edilməsinə aid olan məlumatları təmin edə bilər. Məsələn, 315 sayılı (2019-cu ildə düzəliş edilmiş) BAS-a³ uyğun olaraq əldə ediləcək müəssisə və onun mühiti haqqında anlayış bu BAS-ın tələblərinə riayət edilməsi üçün müvafiq ola biləcək məlumatları təmin edir. Bu cür məlumatlar aşağıdakıların müəyyən edilməsi ilə əlaqədar ola bilər:

- Yüksək riskli sahələr üçün müvafiq təcrübəli qrup üzvlərinin istifadəsi və ya mürəkkəb məsələlərin həllinə ekspertlərin cəlb edilməsi kimi xüsusi audit sahələri üçün istifadə ediləcək

³ 315 sayılı (2019-cu ildə düzəliş edilmiş) "Əhəmiyyətli təhriflər risklərinin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi" BAS

resursların xüsusiyyəti;

- Xüsusi audit sahələrinə ayrılacaq resursların miqdarı, məsələn, çoxsaylı məkanlarda inventarizasiyada iştirak etmək üçün təyin edilmiş qrup üzvlərinin sayı;

- Əhəmiyyətli təhriflərin qiymətləndirilmiş risklərinə əsaslanaraq qrup üzvləri tərəfindən yerinə yetirilən işlərin təhlilinin xüsusiyyəti, müddəti və həcmi; yaxud

- Bütçədə nəzərdə tutulmuş audit saatlarının, o cümlədən daha çox vaxtın ayrılması və tapşırıq qrupunun daha təcrübəli üzvlərinin vaxtının əhəmiyyətli təhrif risklərinin və ya müəyyən edilmiş risklərin daha yüksək qiymətləndirildiyi sahələrə ayrılması.

Uyğunlaşdırılma (İst: Paraq. 2, 8)

A13. Kiçik şirkətlərdə şirkətin siyasətləri və ya prosedurları şirkətin keyfiyyətlə bağlı risklərinə qarşı cavab tədbirlərinin çoxunu hazırlamaq üçün şirkətin adından tapşırıq üzrə tərəfdaş təyin edə bilər, çünki bu, şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi daxilində cavab tədbirlərinin hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün daha səmərəli yanaşma ola bilər.

A14. Tapşırıq qrupunun digər üzvlərinə rəhbərlik, nəzarət və işlərinin təhlili ilə bağlı tələblər yalnız tapşırıq üzrə tərəfdaşdan başqa tapşırıq qrupunun üzvləri olduqda müvafiqdir.

Peşəkar inamsızlıq (İst: Paraq. 7)

A33. Audit tapşırığı yerinə yetirilərkən tapşırıq qrupunun hər bir üzvünün peşəkar inamsızlıq tətbiq etməsinin vacibliyini vurğulamaq tapşırıq üzrə tərəfdaşın məsuliyyətidir. Bəzi audit tapşırıqlarına xas olan şərtlər tapşırıq qrupuna təzyiqlər yarada bilər ki, bu da audit prosedurlarını hazırlayarkən və yerinə yetirərkən, həmçinin audit sübutlarını qiymətləndirərkən peşəkar inamsızlığın lazımı şəkildə tətbiq edilməsinə mane ola bilər. Müvafiq olaraq, 300 sayılı BAS-a uyğun olaraq ümumi audit strategiyasını hazırlayarkən, tapşırıq qrupu audit tapşırığında belə şərtlərin olub-olmadığını və əgər varsa, şirkətin və ya tapşırıq qrupunun bu cür maneələri azaltmaq üçün hansı tədbirləri görməli olduğunu nəzərdən keçirməli ola bilər.

A34. Tapşırıq səviyyəsində peşəkar inamsızlığın tətbiq edilməsinə aşağıdakılar mane ola bilər, lakin bunlarla

		<p>məhdudlaşdırılır:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Risklərin səmərəli öyrənilməsi, qiymətləndirilməsi və onlara qarşı cavab tədbirlərinin görülməsi, habelə rəhbərliyin səmərəli şəkildə sorğu-sual edilməsi üçün texniki sahədə təcrübə və ya xüsusi bacarıqların tələb olunduğu müəssisələrin auditi üçün zəruri olan kifayət qədər təcrübəli və ya texniki ixtisası olan resurslardan, o cümlədən ekspertlərdən istifadə edilməsinə maneə törədə bilən büdcə məhdudiyyətləri. • İş yerinə yetirən, eləcə də rəhbərlik, nəzarət və təhlil edən şəxslərin davranışlarına mənfi təsir göstərə bilən qısa müddətlər. Məsələn, vaxt təzyiqləri kimi kənar amillər mürəkkəb məlumatların səmərəli təhlil edilməsi üçün məhdudiyyətlər yarada bilər. • Tapşırıq qrupunun mürəkkəb və ya mübahisəli məsələləri həll etmək qabiliyyətinə mənfi təsir göstərə bilən əməkdaşlığın olmaması və ya rəhbərlik tərəfindən yersiz təzyiqlər. • Tapşırıq qrupunun müvafiq mühakimələr yürütmək və rəhbərliyin təsdiqləmələrini əsaslandırılmış şübhə altına almaq imkanını məhdudlaşdırırsa bilən, müəssisə və onun ətraf mühiti, onun daxili nəzarət sistemi və maliyyə hesabatlarının tətbiq olunan çərçivələri haqqında kifayət qədər anlayışın olmaması. • Tapşırıq qrupunun audit sübutları mənbələrinin seçimində qərəzli yanaşmasına və audit sübutları daha əlçatan mənbələrdən əldə etməyə çalışmasına səbəb ola biləcək, uçot qeydlərinə, obyektlərə, müəyyən əməkdaşlara, sifarişçilərə, təchizatçılara və ya digər şəxslərə çıxış əldə etməkdə çətinliklər. • Tapşırıq qrupunun audit sübutlarını tənqidi qiymətləndirməməsi ilə nəticələnə bilən avtomatlaşdırılmış alətlər və üsullara həddən artıq etibar edilməsi. 	
10	Qüvvəyə minmə tarixi	<p>Qüvvəyə minmə tarixi</p> <p>Bu BAS 15 dekabr 2022-ci il tarixindən tez olmayaraq başlanan dövrlər üzrə maliyyə hesabatlarının auditi üçün etibarlıdır.</p>	
11	Məqsəd	Məqsəd	

		<p>Auditorun məqsədi aşağıdakı tələblərə cavab verən keyfiyyət səviyyəsini təmin etmək məqsədilə ağılabatan əminlik əldə etmək üçün tapşırıq səviyyəsində keyfiyyəti idarə etməkdir:</p> <p>(a) Auditor öz məsuliyyətlərini yerinə yetirmiş və auditi peşə standartlarının və qüvvədə olan qanun və qaydaların tələblərinə uyğun olaraq aparmışdır; habelə</p> <p>(b) Təqdim edilmiş auditor hesabatı şəraitə uyğundur.</p>	
12	Anlayışlar	<p>BAS-ların məqsədləri üçün istifadə olunan terminlər aşağıda verilmiş mənaları ifadə edir:</p> <p>(a) Tapşırıq üzrə tərəfdaş (Engagement partner)⁴ – Audit tapşırığına və onun icrasına, həmçinin şirkətin adından verilən auditor hesabatına cavabdeh olan və zəruri hallarda peşəkar, hüquq və ya tənzimləyici orqandan müvafiq icazəsi olan tərəfdaş və ya şirkət tərəfindən təyin edilmiş tərəfdaş və ya digər fiziki şəxsdir.</p> <p>(b) Tapşırığın keyfiyyətinin təhlili (Engagement quality review) – Tapşırıq qrupu tərəfindən yürüdülmən əhəmiyyətli mühakimələrin və onlar ilə bağlı əldə edilən nəticələrin müşahidəçi-ekspert tərəfindən həyata keçirilən və tapşırıq üzrə hesabatın tarixindən gec olmayaraq tamamlanan obyektiv qiymətləndirilməlidir.</p> <p>(c) Audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspert (Engagement quality reviewer) – Tapşırığın keyfiyyətini təhlil etmək üçün şirkət tərəfindən təyin edilmiş tərəfdaş, şirkətdə digər şəxs və ya kənar şəxsdir.</p> <p>(d) Tapşırıq qrupu (Engagement team) – Auditorun kənar eksperti⁵ və tapşırığa birbaşa kömək edən daxili auditorlar⁶ istisna olmaqla, audit tapşırığını yerinə yetirən bütün tərəfdaşlar və işçi heyəti, eləcə də tapşırığa dair audit prosedurlarını yerinə yetirən digər şəxslərdir. (İst: Paraq. A15–A25)</p> <p>(e) Şirkət (Firm) – Sərbəst fəaliyyət göstərən mütəxəssis-praktik, peşəkar mühasiblərin tərəfdaş və ya korporasiyası, yaxud digər birliyi, ya da onun</p>	

⁴ “Tapşırıq üzrə tərəfdaş”, “tərəfdaş” və “şirkət” terminləri müvafiq hallarda ictimai sektora aid ekvivalentlərinə istinadən oxunmalıdır

⁵ 620 sayılı “Auditorun ekspertlərinin işindən istifadə edilməsi” BAS-ın 6(a) paragrafında “auditorun eksperti” termininin tərfi verilir.

⁶ 610 sayılı (2013-cü ildə düzəliş edilmiş) “Daxili auditorların işindən istifadə edilməsi” BAS-da birbaşa köməkdən istifadə etmək üçün məhdudiyətlər müəyyən edilir. Bu BAS-da həmçinin təsdiq olunur ki, kənar auditorun daxili auditorlardan birbaşa kömək alması qanun və ya qaydalar ilə qadağan edilə bilər. Bu səbəbdən birbaşa köməyin istifadə olunması icazə verildiyi vəziyyətlərlə məhdudlaşdırılır.

		<p>ictimai sektorda ekvivalentidir. (İst: Paraq. A26)</p> <p>(f) Şəbəkə şirkəti (Network firm) – Şirkətin şəbəkəsinin tərkibinə daxil olan şirkət və ya müəssisədir. (İst: Paraq. A27)</p> <p>(g) Şəbəkə (Network) – Aşağıdakı atributlara malik daha geniş bir strukturdur: (İst: Paraq. A27)</p> <p>(i) Əməkdaşlıq məqsədilə təsis edilmiş, habelə</p> <p>(ii) Açıq şəkildə, mənfəət və ya xərclərə şərikliyi nəzərdə tutan və ya ümumi sahibkarlığı, nəzarət və ya idarəetməni, keyfiyyətin idarə edilməsinin ümumi qayda və prosedurlarını, biznes strategiyasını bölüşdürən, ümumi brend addan və ya peşə resurslarının mühüm hissəsindən istifadəni nəzərdə tutandır.</p> <p>(h) Tərəfdaş (Partner) – Şirkətin adından peşəkar xidmətlərin göstərilməsi üzrə tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə bağlı öhdəliklər qəbul etmək səlahiyyətinə malik olan istənilən şəxsdir.</p> <p>(i) Heyət (Personnel) – Tərəfdaşlar və şirkətdəki işçi heyətidir.</p> <p>(j) Peşə standartları (Professional standards) – Beynəlxalq audit standartları (BAS-lar) və müvafiq etik normalardır.</p> <p>(k) Müvafiq etik normalar (Relevant ethical requirements) – Audit tapşırığını yerinə yetirərkən peşəkar mühasiblərə şamil olunan peşəkar etika prinsipləri və etik normalardır. Müvafiq etik normalar adətən <i>Mühasiblərin Beynəlxalq Etika Standartları Şurasının “Peşəkar Mühasiblərin Beynəlxalq Etika Məcəlləsi”nin (Beynəlxalq müstəqillik standartları daxil olmaqla)</i> (IESBA Məcəlləsi) maliyyə hesabatlarının auditi ilə bağlı müddəalarını və daha sərt olan milli normaları ehtiva edir.</p> <p>(l) Cavab tədbirləri (keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi ilə bağlı) – Bir və ya daha çox keyfiyyətlə bağlı riski (riskləri) aradan qaldırmaq üçün şirkət tərəfindən hazırlanan və həyata keçirilən siyasət və ya prosedurlar:</p> <p>(i) Siyasət keyfiyyətlə bağlı riski (riskləri) aradan qaldırmaq üçün nələrin edilməli və ya edilməməli olduğu barədə bəyanatlardır. Bu cür bəyanatlar sənədləşdirilə, məlumatvermədə açıq şəkildə</p>	
--	--	---	--

		<p>bildirilə və ya hərəkətlər və qərarlar vasitəsilə nəzərdə tutula bilər.</p> <p>(ii) Prosedurlar siyasətləri həyata keçirmək üçün nəzərdə tutulan tədbirlərdir.</p> <p>(m) İşçi heyəti (Staff) – Tərəfdaşlar istisna olmaqla, peşəkarlar, o cümlədən şirkətin işə götürdüyü ekspertlərdir.</p>	
	Tələblər:		
13-15	Auditlərdə keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üzrə rəhbərliyin məsuliyyətləri	<p>Auditlərdə keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üzrə rəhbərliyin məsuliyyətləri (İst: Paraq. 13–15)</p> <p><i>Keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üzrə bütün məsuliyyətin öz üzərinə götürülməsi</i></p> <p>A28. 1 sayılı BKİS-ə əsasən şirkətdən keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin hazırlanmasını, həyata keçirilməsini və idarə edilməsini dəstəkləyən şirkətin idarə olunması və rəhbərlik edilməsi ilə bağlı keyfiyyətin təmin edilməsi sahəsində məqsədləri müəyyən etməsi tələb olunur.</p> <p>Uyğunlaşdırılma</p> <p>A29. Tapşırıq üzrə tərəfdaşın şirkətin keyfiyyətə sadıqlığını nümayiş etdirmək üçün hərəkətlərinin xüsusiyyəti və həcmi şirkətin və tapşırıq qrupunun ölçüsü, strukturu, coğrafi səpələnməsi və mürəkkəbliyi, həmçinin audit tapşırığının xüsusiyyəti və şərtləri daxil olmaqla müxtəlif amillərdən asılı ola bilər. Bir neçə üzvü olan kiçik tapşırıq qrupunda istənilən mədəniyyəti yaratmaq üçün birbaşa qarşılıqlı əlaqə və davranış kifayət ola bilər, bununla belə bir neçə məkanlarda səpələnmiş daha böyük tapşırıq qrupunda daha rəsmi ünsiyyət tələb oluna bilər.</p> <p>Yetərli və müvafiq iştirak</p> <p>A30. Audit tapşırığı yerinə yetirilərkən tapşırıq üzrə tərəfdaş yetərli və müvafiq iştirakını müxtəlif yollarla nümayiş etdirə bilər, o cümlədən:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq qrupunun üzvlərinə rəhbərliyin və nəzarətin xüsusiyyəti, müddəti və həcminə, habelə onların işinin bu BAS-ın tələblərinə uyğun olaraq təhlili üzrə məsuliyyəti öz üzərinə götürməklə; habelə • Tapşırığın xüsusiyyəti və şərtləri kontekstində bu cür rəhbərlik, nəzarət və təhlilin xüsusiyyətini, müddətini və həcmi dəyişməklə. <p><i>Məlumatvermə</i></p>	

		<p>A31. Məlumatvermə bu BAS-ın tələblərinə riayət etmək üçün tapşırıq qrupunun müvafiq məlumatı vaxtında paylaşması və bununla da audit tapşırığında keyfiyyətin təmin edilməsinə töhfə vermək üçün vasitəsidir. Məlumatvermə tapşırıq qrupunun üzvləri arasında və ya aşağıdakılar ilə ola bilər:</p> <p>(b) Şirkət (məsələn, şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi daxilində fəaliyyət göstərən şəxslər, o cümlədən şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi üçün son məsuliyyət və ya şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin işləməsi üzrə məsuliyyət həvalə edilmiş şəxslər);</p> <p>(c) Auditdə iştirak edən digər şəxslər (məsələn, birbaşa kömək edən daxili auditorlar⁷ və ya auditorun kənar eksperti⁸); habelə</p> <p>(d) Şirkətdən kənar tərəflər (məsələn, rəhbərlik, idarəetməyə məsul şəxslər və ya tənzimləyici orqanlar).</p> <p>A32. Audit tapşırığının xüsusiyyəti və şərtləri tapşırıq üzrə tərəfdaşın tapşırıq qrupunun üzvləri ilə müvafiq səmərəli məlumatvermə vasitələri ilə bağlı qərarlarına təsir göstərə bilər. Məsələn, müvafiq rəhbərlik, nəzarət və təhlili təmin etmək üçün şirkət tapşırıq qrupunun üzvləri işlərini müxtəlif coğrafi məkanlarda yerinə yetirərkən onların arasında məlumatverməni asanlaşdırmaq üçün İT proqramlarından istifadə edə bilər.</p>	
<p>16-21</p>	<p>Müstəqilliklə əlaqəli olanlar da daxil olmaqla, müvafiq etik normalar</p>	<p><i>Tapşırıq qrupunun digər üzvlərinə prosedurların, tapşırıqların və ya tədbirlərin tapşırılması</i> (İst: Paraq. 15)</p> <p>A37. Prosedurlar, tapşırıqlar və ya tədbirlər tapşırıq qrupunun digər üzvlərinə həvalə edildikdə, tapşırıq üzrə tərəfdaş audit tapşırığında yetərli və müvafiq iştirakını müxtəlif üsullarla nümayiş etdirə bilər, o cümlədən:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq verilən şəxslərə məsuliyyət və səlahiyyətlərinin xüsusiyyəti, tapşırılan işin həcmi və məqsədləri barədə məlumat verməklə və hər hansı digər zəruri təlimatları və müvafiq məlumatları təqdim etməklə. • Tapşırıq verilən şəxslərə rəhbərlik və nəzarət etməklə. • 29-34-cü bəndlərdəki tələblərə əlavə 	

⁷ Bax: 610 sayılı (2013-cü ildə düzəliş edilmiş) BAS, A41 paraqrafı.

⁸ Bax: 620 sayılı BAS, 11(c) və A30 paraqrafları.

olaraq, əldə edilmiş nəticələrin qiymətləndirilməsi üçün tapşırıq verilən şəxslərin işini təhlil etməklə.

Müstəqilliklə əlaqəli olanlar da daxil olmaqla, müvafiq etik normalar (İst: Paraq. 16–21)

Müvafiq etik normalar (İst: Paraq. 1, 16–21)

A38. 200 sayılı BAS-a⁹ uyğun olaraq auditordan müstəqilliyə aid olanlar da daxil olmaqla, maliyyə hesabatlarının audit tapşırıqları ilə bağlı müvafiq etik normalara riayət etməsi tələb olunur. Müvafiq etik normalar tapşırığın xüsusiyyətindən və şərtlərindən asılı olaraq dəyişə bilər. Məsələn, müstəqilliklə bağlı müəyyən normalar yalnız listinq subyekti olan müəssisələrin auditi aparılarkən tətbiq oluna bilər. 600 sayılı BAS-da bölmə auditorları ilə müvafiq etik normalar haqqında məlumatvermə ilə bağlı bu BAS-da əks etdirilənlərdən əlavə normalar və təlimatlar əhatə edilir.

A39. Audit tapşırığının xüsusiyyətinə və şərtlərinə əsasən, müəyyən qanun, qaydalar və ya müvafiq etik normaların aspektləri, məsələn, qanun və ya qaydalara riayət edilməməsi ilə bağlı olanlar, məsələn, çirkli pulların yuyulması, korrupsiya və ya pulla rüşvətخورluq ilə bağlı qanun və ya qaydalar tapşırığa aid ola bilər.

A40. Şirkətin informasiya sistemi və şirkət tərəfindən təmin edilən resurslar tapşırıq qrupuna audit tapşırığının xüsusiyyətinə və şərtlərinə şamil olunan müvafiq etik normalar haqqında anlayış əldə etməyə və onları yerinə yetirməyə kömək edə bilər.

A41. Müvafiq etik normalara riayət edərkən tapşırıq üzrə tərəfdaşın şirkətin siyasət və ya prosedurlarına etibar edə bilib-bilməməsini müəyyən edərkən tapşırıq üzrə tərəfdaş A40 paraqrafında əks etdirilən məlumatları, məlumatverməni və resursları nəzərə ala bilər.

A42. Tapşırıq qrupunun üzvləri arasında müvafiq etik normalar haqqında açıq və səmərəli məlumatvermə aşağıdakıları etməyə kömək edə bilər:

- Tapşırıq qrupunun üzvlərinin diqqətini audit tapşırığı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edə biləcək müvafiq etik normalara cəlb etməyə; və
- Tapşırıq üzrə tərəfdaşı tapşırıq qrupunun müvafiq etik normalar və şirkətin müvafiq siyasət və ya prosedurları haqqında anlayışı və yerinə yetirməsi ilə bağlı məsələlər barədə məlumatlı saxlamaq.

Müvafiq etik normalara riayət edilməsi üçün təhlükələrin

⁹ 200 sayılı BAS, 14-cü və A16–A19 paraqraflar

müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi (İst: Paraq. 17–18)

A43. 1 sayılı BKİS-ə uyğun olaraq, tapşırıq qrupu üzvlərinin müstəqilliyi ilə bağlı olanlar da daxil olmaqla, müvafiq etik normalarla bağlı keyfiyyət risklərini aradan qaldırmaq üçün şirkətin cavab tədbirləri müvafiq etik normalara riayət edilməsi üçün təhlükələrin müəyyən edilməsi, qiymətləndirilməsi və aradan qaldırılması üçün siyasət və ya prosedurları ehtiva edir.

A44. Müvafiq etik normalar təhlükələrin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi, habelə onların necə aradan qaldırılacağı ilə bağlı müddəaları ehtiva edə bilər. Məsələn, IESBA Məcəlləsində izah edilir ki, peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq kimi əsas prinsiplərə riayət edilməsi üçün şəxsi maraqla bağlı təhlükə, o halda yarana bilər ki, audit tapşırığı üçün qeyd edilən qiymət o qədər aşağı olsun ki, tapşırığın peşə standartlarına uyğun olaraq yerinə yetirilməsi çətin olsun.¹⁰

Müvafiq etik normaların pozulması (İst: Paraq. 19)

A45. 1 sayılı BKİS-ə uyğun olaraq, şirkətdən müvafiq etik normalarının pozulması hallarının aşkar edilməsi, məlumatverilməsi, qiymətləndirilməsi və hesabat verilməsi, habelə pozuntuların səbəb və nəticələrinə qarşı vaxtında müvafiq cavab tədbirləri görmək üçün siyasət və ya prosedurlar müəyyən etməsi tələb olunur.

Müvafiq tədbirin görülməsi (İst: Paraq. 20)

A46. Müvafiq tədbirlərə aşağıdakılar daxil ola bilər.
Məsələn:

- Müvafiq etik normaların pozulması ilə bağlı şirkətin siyasət və ya prosedurlarına riayət edilməsi, o cümlədən müvafiq hallarda cəza tədbiri (tədbirləri) daxil olmaqla müvafiq tədbirin görülməsi üçün aidiyyəti şəxslərə məlumatvermə və ya onlarla məsləhətləşmə.
- İdarəetməyə məsul şəxslərə məlumatvermə.
- Tənzimləyici orqanlar və ya peşəkar qurumlara məlumatvermə. Bəzi şəraitlərdə tənzimləyici orqanlara məlumatvermə qanun və ya qaydalarla tələb oluna bilər.
- Hüquqi məsləhət almaq cəhdləri.
- Müvafiq qanun və ya qaydalara əsasən mümkün olduqda, audit tapşırığından imtina.

Auditor hesabatına tarix qoymazdan əvvəl (İst: Paraq. 21)

¹⁰ IESBA Məcəlləsi, 330.3 A2 paraqrafı.

		<p>A47. 700 sayılı (düzəliş edilmiş) BAS-a uyğun olaraq auditorun hesabatına auditorun auditlə bağlı müvafiq etik normalara uyğun olaraq müəssisədən müstəqil olması və auditorun digər etik normalarını bu tələblərə uyğun olaraq yerinə yetirməsi barədə bəyanatın daxil edilməsi tələb olunur.¹¹ Bu BMS-nin 16-21-ci maddələrində tələb olunan prosedurların yerinə yetirilməsi auditor hesabatında bu ifadələrin əsasını təşkil edir.</p> <p><i>İctimai sektorun müəssisələrinə xas olan xüsusiyyətlər</i></p> <p>A48. İctimai sektorun auditorlarının müstəqilliyinin qorunmasını qanunla müəyyən edilmiş tədbirlər təmin edə bilər. Bununla belə, ictimai sektorun auditorlarına və ya qanunla təyin edilən auditorun adından ictimai sektorun auditlərini aparan auditor şirkətlərinə müəyyən yurisdiksiyada mandatın şərtlərindən asılı olaraq, 16-cı paragrafa uyğunluğu təşviq etmək üçün öz yanaşmalarını uyğunlaşdırmaq lazım ola bilər. Bu, ictimai sektorda auditorun mandatı audit tapşırığından imtina etməyə icazə vermədiyi hallarda, özəl sektorda olduğu təqdirdə auditorun audit tapşırığından imtina etməyinə səbəb ola biləcək yaranmış şəraitlər barədə ictimaiyyətə hesabat verməklə məlumatların açıqlanmasını ehtiva edə bilər.</p>	
22-24	Sifarişçi və audit tapşırıqlarının qəbulu və davamlılığı	<p>Sifarişçi və audit tapşırıqlarının qəbulu və davamlılığı (İst: Paraq. 22–24)</p> <p>A49. 1 sayılı BKİS-ə uyğun olaraq şirkətdən Sifarişçi və xüsusi tapşırıqların qəbulu və davamlılığına yönəlmiş keyfiyyətlə bağlı məqsədləri müəyyən etmək tələb olunur.</p> <p>A50. Aşağıdakı kimi məlumatlar tapşırıq üzrə tərəfdaşa Sifarişçi və audit tapşırıqlarının qəbulu və davamlılığı ilə bağlı əldə edilmiş nəticələrin uyğun olub-olmadığını müəyyən etməkdə kömək edə bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müəssisənin əsas sahibkarlarının, rəhbərliyinin və idarəetməyə məsul şəxslərinin dürüstlüyü və etik dəyərləri; • Tapşırığı yerinə yetirmək üçün resursların yetərli və müvafiq olub-olmaması; • Rəhbərliyin və idarəetməyə məsul şəxslərin tapşırıqla bağlı məsuliyyətlərini etiraf edib-etməmələri; • Tapşırıq qrupunun tapşırığı yerinə yetirmək üçün kifayət qədər vaxtıda daxil olmaqla, səriştə və bacarıqlara malik olub-olmaması; habelə 	

¹¹ 700 sayılı (düzəliş edilmiş) BAS, 28(c) paragrafi

- Cari və ya əvvəlki tapşırıq yerinə yetirilərkən ortaya çıxan əhəmiyyətli məsələlərin tapşırığın davamlılığına təsir edib-etməməsi.

A51. 1 sayılı BKİS-ə əsasən, qəbul və davamlılıqla bağlı qərarlar üçün şirkətdən tələb olunur ki, şirkətin tapşırığı peşə standartlarına və qüvvədə olan qanun və qaydaların tələblərinə uyğun yerinə yetirmək qabiliyyətinə dair mühakimə yürütsün. Tapşırıq üzrə tərəfdaş sifarişçi və audit tapşırıqlarının qəbulu və davamlılığı ilə bağlı əldə edilən nəticələrin məqsədəuyğun olub-olmadığını müəyyən etmək üçün bununla əlaqəli firma tərəfindən nəzərdən keçirilən məlumatdan istifadə edə bilər. Tapşırıq üzrə tərəfdaşın əldə edilən nəticələrin məqsədəuyğunluğu ilə bağlı narahatlığı olduğu halda, tapşırıq üzrə tərəfdaş qəbul və davamlılıq prosesində iştirak edən şəxslərlə həmin nəticələrin əsasını müzakirə edə bilər.

A52. Tapşırıq üzrə tərəfdaş şirkətin qəbul və davamlılıq prosesində bilavasitə iştirak edirsə, tapşırıq üzrə tərəfdaş müvafiq nəticələrə gəlmək üçün şirkət tərəfindən əldə edilən və ya istifadə edilən məlumatdan xəbərdar olacaqdır. Bu cür birbaşa iştirak həm də tapşırıq üzrə tərəfdaşın şirkətin siyasətlərinə və ya prosedurlarına riayət olunmasına və əldə edilmiş nəticələrin məqsədəuyğun olduğuna dair qərar verməsi üçün əsas ola bilər.

A53. Qəbul və davamlılıq zamanı əldə edilmiş məlumatlar tapşırıq üzrə tərəfdaşa bu BAS-ın tələblərinə riayət etməkdə və müvafiq tədbirlər planları haqqında əsaslandırılmış qərarlar qəbul etməkdə kömək edə bilər. Belə məlumatlar aşağıdakıları ehtiva edə bilər:

- Müəssisənin ölçüsü, mürəkkəbliyi və xüsusiyyəti, o cümlədən qrup auditini olub-olmaması, fəaliyyət göstərdiyi sahə və maliyyə hesabatlarının tətbiq olunan çərçivələri haqqında məlumatlar;
- Müəssisənin hesabatvermə cədvəli, məsələn, aralıq və yekun mərhələlərində;
- Qrup auditləri ilə əlaqədar olaraq, ana müəssisə və onun bölmələri arasında nəzarət əlaqələrinin xüsusiyyəti; habelə
- Əvvəlki audit tapşırığından sonra müəssisədə və ya müəssisənin fəaliyyət göstərdiyi sahədə tələb olunan resursların xüsusiyyətinə, habelə tapşırıq qrupuna rəhbərlik, nəzarət etmək və onun işini təhlil etmək tərzinə təsir göstərə biləcək dəyişikliklərin olub-olmaması.

A54. Qəbul və davamlılıq zamanı əldə edilən məlumatlar digər BAS-ların, eləcə də bu BAS-ın

		<p>tələblərinə riayət edilməsi ilə də əlaqəli ola bilər, məsələn, aşağıdakılara nəzərən:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 210 sayılı BAS-ın¹² tələblərinə əsasən audit tapşırığının şərtləri haqqında anlayışın müəyyən edilməsi; • 315 sayılı (2019-cu ildə düzəliş edilmişdir) BAS-a və 240 sayılı BAS-a uyğun olaraq səhv və ya fırıldaqçılıq nəticəsində əhəmiyyətli təhrif risklərinin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi;¹³ • 600 sayılı BAS-a uyğun olaraq qrup maliyyə hesabatlarının auditi zamanı qrup, onun bölmələri və onların mühitləri haqqında anlayışın əldə edilməsi və bölmə auditorlarının işinə rəhbərlik, nəzarət və onun təhlil edilməsi; • 620 sayılı BAS-a uyğun olaraq auditorun ekspertinin cəlb edilib-edilməyəcəyinin və bunu necə cəlb ediləcəyinin müəyyən edilməsi; habelə • 260 sayılı (düzəliş edilmiş) BAS-a¹⁴ və 265 sayılı BAS-a¹⁵ uyğun olaraq müəssisənin idarəetmə strukturu. <p>A55. Qanun, qaydalar və ya müvafiq etik normalar ilə tələb oluna bilər ki, sonrakı auditor audit tapşırığını qəbul etməzdən öncə əvvəlki auditorun onun mühakiməsinə əsasən sonrakı auditorun tapşırığı qəbul edib-etməmək barədə qərar qəbul etməzdən əvvəl bilməli olduğu hər hansı fakt və ya şəraitlərlə bağlı məlum olan məlumatları tələb etsin. Bəzi hallarda, əvvəlki auditorun təklif olunan sonrakı auditorun tələbi ilə qanun və qaydalara riayətməmə faktı və ya ehtimalı ilə bağlı məlumatları təklif olunan sonrakı auditora təqdim etməsi tələb oluna bilər. Məsələn, əvvəlki auditorun qanunlara və qaydalara riayətməmə faktı və ya ehtimalı nəticəsində tapşırıqdan imtina etdiyi halda, IESBA Məcəlləsinə əsasən əvvəlki auditor təklif olunan sonrakı auditorun tələbi ilə əvvəlki auditorun fikrincə, audit tapşırığını qəbul edib-etməmək barədə qərar qəbul etməzdən əvvəl təklif olunan sonrakı auditorun bilməli olduğu belə riayətməmə ilə bağlı bütün müvafiq faktları və digər məlumatları təqdim etməlidir.</p> <p>A56. Qanun və ya qaydalara əsasən şirkət audit tapşırığını qəbul etmək və ya davam etdirmək məcburiyyətində olduğu hallarda tapşırıq üzrə tərəfdaş</p>	
--	--	--	--

¹² 210 sayılı "Audit tapşırığı şərtlərinin razılaşdırılması" BAS, 9-cu paragraf

¹³ 240 sayılı "Maliyyə hesabatlarının auditi zamanı dələduzluqla bağlı auditorun məsuliyyəti" BAS

¹⁴ 260 sayılı (düzəliş edilmiş) "İdarəetməyə məsul şəxslərlə əlaqə" BAS

¹⁵ 265 sayılı "Daxili nəzarətlə bağlı çatışmazlıqların idarəetməyə məsul şəxslərə və rəhbərliyə bildirilməsi" BAS

		<p>tapşırığın xüsusiyyəti və şərtləri haqqında şirkət tərəfindən əldə edilən məlumatları nəzərə ala bilər.</p> <p>A57. Zəruri tədbir haqqında qərar qəbul edərkən tapşırıq üzrə tərəfdaş və şirkət audit tapşırığını davam etdirməyin məqsədəuyğun olduğu nəticəyə gələ bilər və belə olduqda, tapşırıq səviyyəsində lazım olan əlavə tədbirləri (məsələn, daha çox işçi heyətinin və ya xüsusi təcrübəsi olan işçi heyətinin təyin edilməsi) müəyyən edə bilər. Əgər tapşırıq üzrə tərəfdaşın başqa narahatlığı varsa və ya məsələnin müvafiq qaydada həll olunduğundan əmin deyilsə, fikir ayrılıqlarının həlli üçün şirkətin siyasət və ya prosedurları tətbiq oluna bilər.</p> <p><i>İctimai sektorun müəssisələrinə xas olan mülahizələr (İst: Paraq. 22–24)</i></p> <p>A58. İctimai sektorda auditorlar qanunla müəyyən edilmiş prosedurlara uyğun olaraq təyin edilə bilər və ictimai sektor auditorunun audit tapşırıqlarının qəbulu və davamlılığı ilə bağlı bütün siyasət və ya prosedurları müəyyən etməsinə ehtiyac olmaya bilər. Buna baxmayaraq, 22-24-cü və A49-A57-ci paragraflarda qeyd edilən sifarişçi və tapşırıqların qəbulu və davamlılığı üzrə tələblər və mülahizələr risklərin qiymətləndirilməsi və hesabatvermə məsuliyyətlərini yerinə yetirərkən ictimai sektor auditorları üçün dəyərli ola bilər.</p>	
25-28	Tapşırıq üçün resurslar	<p>Tapşırıq üçün resurslar (İst: Paraq. 25–28)</p> <p>A59. 1 sayılı BKİS-ə əsasən, audit tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi üçün şirkət tərəfindən ayrılan və ya təmin edilən resurslara aşağıdakılar daxildir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnsan resursları; • Texnoloji resurslar; habelə • İntellektual resurslar. <p>A60. Audit tapşırığı üçün resurslar ilk növbədə şirkət tərəfindən ayrılır və ya təmin edilir, bununla belə tapşırıq qrupunun audit tapşırığı üçün resursları bilavasitə əldə etdiyi hallar ola bilər. Məsələn, bu, bölmə auditorundan qanun, qaydalar ilə və ya başqa səbəbdən bölmənin maliyyə hesabatlarına dair auditor rəyi bildirmək tələb olunduğu və bölmə auditorunun audit prosedurlarını yerinə yetirmək üçün bölmə rəhbərliyi tərəfindən təyin edildiyi hallar ola bilər.¹⁶ Qrup tapşırığı komandası adından.³⁵ Belə hallarda, şirkətin siyasətləri və ya prosedurları tapşırıq üzrə tərəfdaşdan kifayət qədər və</p>	

¹⁶ 600 sayılı BAS, 3-cü paraqraf

müvafiq resursların təyin edilib-edilmədiyini müəyyən etmək üçün komponent auditorundan məlumat tələb etmək kimi müxtəlif tədbirlər görməsini tələb edə bilər.

A61. 25 və 26-cı paragrafların tələblərinə uyğun olaraq tapşırıq üzrə tərəfdaş üçün müvafiq mülahizə tapşırıq qrupu üçün ayrılan və ya təmin edilən resursların müvafiq etik normaların, o cümlədən peşəkar səriştəlilik və lazımi ehtiyatlılıq kimi etik prinsiplərin yerinə yetirilməsinə imkan verib-verməməsi ola bilər.

İnsan resursları

A62. İnsan resurslarına tapşırıq qrupunun üzvləri (həmçinin bax: A5, A15-A21-ci bəndlərə baxın) və müvafiq hallarda auditorun kənar eksperti və auditdə birbaşa yardım göstərən müəssisənin daxili audit funksiyasından olan şəxslər daxildir.

Texnoloji resurslar

A63. Audit tapşırığı yerinə yetirilərkən texnoloji resurslardan istifadə auditora yetərli müvafiq audit sübutları əldə etməyə kömək edə bilər. Texnoloji alətlər auditora auditə daha səmərəli və səmərəli şəkildə idarə etməyə imkan verə bilər. Texnoloji alətlər həmçinin auditora məsələn, daha dərin anlayışlar təqdim etmək, qeyri-adi tendensiyaları müəyyən etmək və ya rəhbərliyin təsdiqləmələrinə daha səmərəli etiraz etmək üçün böyük həcmdə məlumatları daha asan qiymətləndirməyə imkan verə bilər, bu da auditorun peşəkar inamsızlıq tətbiq etmək imkanını artırır. Texnoloji alətlər həmçinin görüşlərin keçirilməsi və tapşırıq qrupunun məlumatvermə vasitələri ilə təmin edilməsi üçün istifadə oluna bilər. Bununla belə, bu cür texnoloji resurslardan düzgün istifadə edilməməsi qərar qəbul etmək məqsədləri üçün hazırlanmış məlumatlara həddən artıq etibaretmə riskini artırır və ya müvafiq etik normalara, məsələn, məxfiliklə bağlı tələblərə riayət edilməsi üçün təhlükə yarada bilər.

A64. Şirkətin siyasətləri və ya prosedurları audit prosedurlarını yerinə yetirmək üçün şirkət tərəfindən təsdiq edilmiş texnoloji alətlərdən istifadə edərkən tapşırıq qrupu üçün tələb olunan mülahizələri və ya məsuliyyətləri əhatə edə bilər və nəticələrin qiymətləndirilməsi və ya təhlili üçün xüsusi bacarıq və ya təcrübəyə malik şəxslərin cəlb edilməsini tələb edə bilər.

A65. Tapşırıq üzrə tərəfdaş başqa şirkətdən olan şəxslərdən audit prosedurlarını yerinə yetirərkən xüsusi avtomatlaşdırılmış alətlər və üsullardan istifadə etməyi tələb etdikdə, həmin şəxslərlə əlaqə zamanı bu cür

avtomatlaşdırılmış alət və üsulların istifadəsinin tapşırıq qrupunun təlimatlarına uyğun olmasının zəruriliyi göstərilə bilər.

A66. Şirkətin siyasətləri və ya prosedurları ilə müəyyən İT proqramlarının və ya İT proqramlarının xassələrinin (məsələn, şirkət tərəfindən istifadə üçün hələ də xüsusi olaraq təsdiqlənməmiş proqram təminatı) istifadəsi xüsusi olaraq qadağan edilə bilər. Alternativ olaraq, şirkətin siyasətləri və ya prosedurları ilə tapşırıq qrupundan istifadə üçün uyğun olub-olmadığını müəyyən etmək üçün şirkət tərəfindən təsdiqlənməmiş İT proqramından istifadə etməzdən əvvəl müəyyən tədbirlər görməsi tələb edilə bilər, məsələn aşağıdakıları tələb etməklə:

- Tapşırıq qrupunun İT proqramından istifadə etmək üçün müvafiq sərəştə və bacarıqlara malik olması.
- İT proqramının işləməsinin və təhlükəsizliyinin sınaqdan keçirilməsi.
- Audit faylına xüsusi sənədlərin daxil edilməsi.

A67. Tapşırıq üzrə tərəfdaş audit tapşırığı yerinə yetirilən zaman İT proqramından istifadənin tapşırığın kontekstində məqsədəuyğun olub-olmaması və məqsədəuyğun olduğu təqdirdə, İT proqramının necə istifadə ediləcəyini nəzərdən keçirərkən peşəkar mühakimə yürüdə bilər. Şirkət tərəfindən istifadə üçün xüsusi olaraq təsdiq edilməmiş konkret İT proqramının audit tapşırığında istifadə üçün məqsədəuyğun olub-olmadığını müəyyən edərkən nəzərə alın biləcək amillərə aşağıdakılar daxildir:

- İT proqramının istifadəsinin və təhlükəsizliyinin şirkətin siyasət və ya prosedurlarına uyğunluğu.
- İT proqramının nəzərdə tutulduğu kimi işləyib-İşləməməsi.
- Heyətin İT proqramından istifadə etmək üçün tələb olunan sərəştə və bacarıqlara malik olub-olmaması.

İntellektual resurslar

A68. İntellektual resurslara, məsələn, audit metodologiyaları, icra alətləri, audit təlimatları, proqram modelləri, şablonlar, yoxlama vərəqələri və ya formaları daxildir.

A69. Audit tapşırığı yerinə yetirilərkən intellektual resurslardan istifadə peşə standartlarının, qanun və qaydaların və şirkətin müvafiq siyasət və ya prosedurlarının ardıcıl tətbiqinə və öyrənilməsinə kömək

edə bilər. Bu məqsədlə tapşırıq qrupundan şirkətin siyasət və ya prosedurlarına uyğun olaraq şirkətin audit metodologiyasından, xüsusi alətlərdən və tövsiyələrindən istifadə etməsi tələb oluna bilər. Tapşırıq qrupu həmçinin tapşırığın xüsusiyyətinə və şərtlərinə əsaslanaraq digər intellektual resurslardan, məsələn, sahəyə aid olan metodologiyaya və ya əlaqəli tövsiyələr və icra vasitələrindən istifadənin məqsədəuyğun və müvafiq olub-olmadığını nəzərdən keçirə bilər.

Audit tapşırığının yerinə yetirilməsi üçün resursların yetərliliyi və müvafiqliyi (İst: Paraq. 25)

A70. Tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün tapşırıq qrupuna ayrılan və təmin edilən resursların yetərli və müvafiq olub-olmamasını müəyyən edərkən, tapşırıq üzrə tərəfdaş adətən A6 paraqrafında əks etdirilən şirkətin müvafiq siyasət və ya prosedurlarına (o cümlədən resurslardan) əsaslanma bilər. Məsələn, şirkət tərəfindən verilən məlumatlara əsaslanaraq, tapşırıq üzrə tərəfdaş audit prosedurlarını yerinə yetirmək üçün şirkət tərəfindən təsdiq edilmiş texnologiyadan istifadə edərkən şirkətin texnoloji həllərinin hazırlanması, tətbiqi və texniki xidmət proqramlarına güvənə bilər.

Tapşırıq qrupunun səriştəliliyi və bacarıqları (İst: Paraq. 26)

A71. Tapşırıq qrupunun müvafiq səriştə və bacarıqlara malik olduğunu müəyyən edərkən, tapşırıq üzrə tərəfdaş aşağıdakı məsələləri nəzərə ala bilər:

- Müvafiq təlim və iştirak yolu ilə oxşar xüsusiyyətə və mürəkkəbliyə malik olan audit tapşırıqları haqqında qrupun anlayışı və praktik təcrübəsi.
- Peşə standartları və tətbiq olunan qanun və qaydaların tələbləri haqqında qrupun anlayışı.
- Qrupun mühasibat uçotu və ya auditin ixtisaslaşdırılmış sahələrində təcrübəsi.
- Qrupun şirkətdə istifadə olunan İT sahəsində təcrübəsi və ya audit tapşırığının planlaşdırılması və yerinə yetirilməsində tapşırıq qrupu tərəfindən istifadə ediləcək avtomatlaşdırılmış alətlər və ya üsullar.
- Audit aparılan müəssisənin fəaliyyət göstərdiyi müvafiq sahələr ilə bağlı qrupun bilikləri.
- Qrupun peşəkar inamsızlıq tətbiq etmək və peşəkar mühakimə yürütmək bacarığı.
- Qrupun şirkətin siyasət və prosedurları haqqında anlayışı.

A72. Daxili auditorlar və auditorun kənar eksperti tapşırıq qrupunun üzvləri deyildir. 610 sayılı (2013-cü ildə düzəliş edilmiş) BAS¹⁷ və 620 sayılı BAS¹⁸ müvafiq olaraq daxili auditorların və auditorun kənar ekspertinin səriştə və bacarıqlarının qiymətləndirilməsi ilə bağlı tələbləri və tövsiyələri ehtiva edir.

Layihənin idarə edilməsi

A73. Tapşırıq qrupunun üzvləri çox olduğu hallarda, məsələn, iri və ya mürəkkəb müəssisənin auditi aparıldıqda, tapşırıq üzrə tərəfdaş şirkətin müvafiq texnoloji və intellektual resursları ilə təmin olunan, layihələrin idarə edilməsi sahəsində xüsusi bacarıq və ya biliyə malik olan şəxsi cəlb edə bilər. Əksinə, çox mürəkkəb olmayan müəssisənin auditi az üzvü olan tapşırıq qrupu tərəfindən aparıldıqda layihənin idarə edilməsi tapşırığın komandasının üzvü tərəfindən çox rəsmi olmayan vasitələrlə təmin edilə bilər.

A74. Layihənin idarə edilməsi üsulları və alətləri audit tapşırığının yerinə yetirilməsinin keyfiyyətinin idarə edilməsində tapşırıq qrupuna kömək edə bilər. Məsələn:

- Əks halda peşəkar inamsızlığın tətbiq edilməsinə mane ola biləcək büdcə və ya vaxt məhdudiyyətlərini aradan qaldırmaqla tapşırıq qrupunun peşəkar inamsızlıq tətbiq etmək imkanlarını artırmaqla;
- Daha çətin və ya mübahisəli məsələlərin ortaya çıxma biləcəyi zaman audit prosesinin sonunda vaxt məhdudiyyətlərini səmərəli şəkildə idarə etmək üçün audit işinin vaxtında yerinə yetirilməsinə kömək etməklə;
- Audit planı üzrə auditin gedişatının monitorinqi,¹⁹ o cümlədən tapşırıq qrupuna audit planına və ayrılmış resurslara vaxtında düzəlişlər etmək zərurətini müəyyən etməyə kömək edə biləcək əsas müddətlərə riayət etməklə; yaxud
- Tapşırıq qrupunun üzvləri arasında məlumatverməni asanlaşdırmaqla, məsələn, razılaşmaları bölmə auditorları və auditorun ekspertləri ilə əlaqələndirməklə.

Resursların yetərli və ya müvafiq olmaması (İst: Paraq. 27)

A75. 1 sayılı BKİS-də şirkətin keyfiyyətlə bağlı öhdəliklərini ardıcıl olaraq yerinə yetirməklə ictimai

¹⁷ 610 sayılı (2013-cü ildə düzəliş edilmiş) BAS, 15-ci paraqraf

¹⁸ 620 sayılı BAS, 9-cu paraqraf

¹⁹ Bax: 300 sayılı BAS, 9-cu paraqraf.

maraqlara xidmət etməkdə şirkətin rolunu və şirkətin strateji qərarlarında və fəaliyyətlərində keyfiyyətin əhəmiyyətliyini, o cümlədən şirkətin maliyyə və əməliyyat prioritetlərini tanıyan və gücləndirən, şirkətdə mövcud olan mədəniyyət vasitəsilə şirkətin keyfiyyətə sadıqlığı ilə bağlı məsələlər əks etdirilir. 1 sayılı BKİS-də həmçinin, şirkətin resurs ehtiyaclarının planlaşdırılması və şirkətin keyfiyyət öhdəliyinə uyğun gələn tərzdə resursların əldə edilməsi, bölüşdürülməsi və ya ayrılması üzrə məsuliyyətlərini əks etdirir. Bununla belə, müəyyən hallarda şirkətin maliyyə və əməliyyat prioritetləri tapşırıq qrupuna ayrılan və ya təmin edilən resurslara məhdudiyətlər qoya bilər. Belə hallarda bu məhdudiyətlər tapşırıq üzrə tərəfdaşın tapşırıq səviyyəsində keyfiyyəti təmin etmək, o cümlədən şirkət tərəfindən ayrılan və ya təmin edilən resursların audit tapşırığını yerinə yetirmək üçün yetərli və müvafiq olduğunu müəyyən etmək üçün üzərinə düşən məsuliyyəti ləğv etmir.

A76. Qrup maliyyə hesabatlarının auditində, bölmə auditoru tərəfindən bölmədə yerinə yetirilən işlə bağlı resurslar yetərli və ya müvafiq olmadıqda, tapşırıq üzrə tərəfdaş yetərli və müvafiq resursları təmin etmək üçün bu məsələni bölmə auditoru, rəhbərlik və ya şirkət ilə müzakirə edə bilər.

A77. Tapşırıq üzrə tərəfdaşın tapşırıq səviyyəsində əlavə resursların tələb edilib-edilməməsini müəyyən etməsi üçün peşəkar mühakimə yürüdülməli və bu qərara BAS-ın tələbləri və audit tapşırığının xüsusiyyəti və şərtləri təsir göstərir. A11 paragrafında qeyd olunduğu kimi, bəzi hallarda tapşırıq üzrə tərəfdaş müəyyən edə bilər ki, şirkətin keyfiyyətlə bağlı risklərə qarşı cavab tədbirləri konkret tapşırığın kontekstində səmərəli deyildir, o cümlədən tapşırıq qrupuna ayrılan və ya təmin edilən müəyyən resurslar yetərli deyildir. Belə hallarda tapşırıq üzrə tərəfdaşdan 27-ci paragrafa və 39(c) paragrafına uyğun olaraq bu cür məlumatların aidiyyəti şəxslərə ötürülməsi də daxil olmaqla, müvafiq tədbirlər görməsi tələb olunur. Məsələn, əgər şirkət tərəfindən təmin edilən audit üçün proqram təminatı təzəlikcə buraxılmış sahə qaydaları ilə bağlı yeni və ya düzəliş edilmiş audit prosedurlarını ehtiva etmirsə, bu cür məlumatların şirkətə vaxtında çatdırılması şirkətə proqram təminatını dərhal yeniləmək və yenidən buraxmaq üçün tədbirlər görməyə, yaxud tapşırıq qrupuna audit tapşırığı yerinə yetirilərkən yeni qaydalara riayət etməyə imkan verən alternativ resurs təmin etmək imkanını verir.

A78. Ayrılan və ya təmin edilən resurslar tapşırığın şəraitlərində yetərli və ya müvafiq olmadığı və əlavə və

		<p>ya alternativ resurslar təmin edilmədiyi halda, müvafiq tədbirlərə aşağıdakılar daxil ola bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rəhbərlik, nəzarət və təhlilin xüsusiyyəti, müddəti və həcminə planlaşdırılan yanaşmanın dəyişdirilməsi (həmçinin bax: A94 paragrafı). • Tətbiq edilən qanun və ya qaydalara əsasən uzadılması mümkün olduqda rəhbərlik və ya idarəetməyə məsul şəxslərlə hesabatvermənin son müddətlərinin uzadılmasının müzakirə edilməsi. • Tapşırıq üzrə tərəfdaş audit tapşırığı üçün lazımi resursları əldə etmədikdə, fikir ayrılıqlarının aradan qaldırılması üçün şirkətin siyasət və ya prosedurlarına riayət edilməsi. • Tətbiq edilən qanun və ya qaydalara əsasən imtina etmə mümkün olduqda, şirkətin audit tapşırığından imtina etmə siyasətinə və ya prosedurlarına riayət edilməsi. <p><i>İctimai sektorun müəssisələrinə xas olan mülahizələr (İst: Paraq. 25–28)</i></p> <p>A79. İctimai sektorda, müəyyən yurisdiksiyada auditin aparılması üçün tapşırığın şərtlərini yerinə yetirmək üçün xüsusi bacarıqlar tələb oluna bilər. Bu cür bacarıqlara qanunverici orqana və ya digər idarəetmə orqanına hesabatvermə və ya ictimai maraqlar üçün hesabatvermə də daxil olmaqla, müvafiq hesabatların təşkil edilməsi haqqında anlayış ola bilər. İctimai sektorun auditinin geniş əhatə dairəsi, məsələn, performans auditinin bəzi aspektlərini əhatə edə bilər.</p>	
<p>29-38</p>	<p>Tapşırığın yerinə yetirilməsi</p>	<p>Tapşırığın yerinə yetirilməsi</p> <p><i>Uyğunlaşdırılma (İst: Paraq. 29)</i></p> <p>A80. Audit bütövlükdə tapşırıq üzrə tərəfdaş tərəfindən həyata keçirilmədikdə və ya xüsusiyyəti və şərtləri daha mürəkkəb olan müəssisənin auditində tapşırıq üzrə tərəfdaşın rəhbərlik, nəzarət və təhlili tapşırıq qrupunun digər üzvlərinə tapşırması lazım ola bilər. Bununla belə, tapşırıq üzrə tərəfdaşın audit tapşırığının idarə edilməsi və yerinə yetirilməsinin keyfiyyətinin təmin edilməsi, habelə yetərli və müvafiq şəkildə cəlb edilməsi üzrə ümumi məsuliyyətinin çərçivəsində tapşırıq üzrə tərəfdaşdan rəhbərlik, nəzarət və təhlilin xüsusiyyəti, müddəti və həcmi 30-cu paragrafa uyğun olaraq müəyyən etməsi tələb olunur. Belə hallarda, bölmə auditorları da daxil olmaqla, tapşırıq qrupunun heyəti və ya üzvləri 30-cu paragraf üzrə tələb olunan qərarın qəbul edilməsinə imkan</p>	

vermək üçün tapşırıq üzrə tərəfdaşa məlumat verə bilirlər.

Rəhbərlik, nəzarət və təhlil (İst: Paraq. 30)

A81. 1 sayılı BKİS-ə əsasən, şirkətdən tapşırıq qruplarına rəhbərlik və nəzarətin, eləcə də onların işinin təhlilinin xüsusiyyəti, müddəti və həcmi əks etdirən keyfiyyətin məqsədini müəyyən etmək tələb olunur. 1 sayılı BKİS-ə uyğun olaraq həmçinin tələb olunur ki, bu cür rəhbərlik, nəzarət və təhlil tapşırıq qrupunun daha az təcrübəli üzvləri tərəfindən yerinə yetirilən işin daha təcrübəli tapşırıq qrupu üzvləri tərəfindən rəhbərlik, nəzarət və təhlili əsasında planlaşdırılıb həyata keçirilsin.

A82. Tapşırıq qrupuna rəhbərlik və nəzarət, habelə tapşırıq qrupunun işinin təhlili tapşırıq səviyyəsində həyata keçirilən şirkət səviyyəsində cavab tədbiridir və tapşırıq üzrə tərəfdaş audit tapşırığının yerinə yetirilməsinin keyfiyyətini idarə edərkən tapşırığın xüsusiyyəti, müddəti və həcmi də uyğunlaşdırıla bilər. Müvafiq olaraq, rəhbərlik, nəzarət və təhlilə yanaşma tapşırığın xüsusiyyəti və şərtləri nəzərə alınmaqla müxtəlif tapşırıqlarda fərqli olur. Bu yanaşma, bir qayda olaraq, şirkətin siyasət və ya prosedurlarına və tapşırığa xas olan cavab tədbirlərinə yönəlmiş tədbirlərin birləşməsindən ibarət olacaqdır.

A83. Tapşırıq qrupunun üzvlərinə rəhbərlik və nəzarətinə, habelə onların işinin təhlilinə yanaşma tapşırıq üzrə tərəfdaşa bu BAS-ın tələblərini yerinə yetirməkdə və 40-cı paragrafa uyğun olaraq tapşırıq üzrə tərəfdaşın audit tapşırığı yerinə yetirilən müddətdə yetərli və müvafiq şəkildə cəlb edildiyi nəticəyə gəlməkdə dəstək verir.

A84. Tapşırıq qrupunun üzvləri arasında davamlı müzakirə və məlumatvermə tapşırıq qrupunun daha az təcrübəli üzvlərinin tapşırıq qrupunun daha təcrübəli üzvləri (tapşırıq üzrə tərəfdaş daxil olmaqla) qarşısında məsələləri vaxtında qaldırmağa və 30-cu paragrafa uyğun olaraq səmərəli rəhbərlik, nəzarət və təhlil etməyə imkan verir.

Rəhbərlik

A85. Tapşırıq qrupunun rəhbərliyi tapşırıq qrupunun üzvlərinə öz məsuliyyətləri barədə məlumatın verilməsini ehtiva edə bilər, məsələn:

- Şəxsi davranış, məlumatvermə və hərəkətləri ilə tapşırıq səviyyəsində keyfiyyətin idarə edilməsinin təmin olunmasına töhfə vermək.
- Audit sübutlarının toplanması və qiymətləndirilməsi zamanı peşəkar inamsızlıq tətbiq edərkən hər şeylə maraqlanma yanaşmasını tətbiq

etmək və auditorun düşünülmüş və ya düşünülməmiş qeyri-obyektivliyinin fərqiində olmaq (bax: A35 paraqrafı).

- Müvafiq etik normalara riayət etmək.
- Audit tapşırığının yerinə yetirilməsində birdən çox tərəfdaş iştirak etdikdə müvafiq tərəfdaşların məsuliyyətləri.
- Müvafiq tapşırıq qrupu üzvlərinin audit prosedurlarının yerinə yetirilməsi üzrə və daha təcrübəli tapşırıq qrupu üzvlərinin daha az təcrübəli tapşırıq qrupu üzvlərinə rəhbərlik, nəzarət və onların işinin təhlili üzrə məsuliyyətləri.
- Ümumi audit strategiyasında və audit planında müəyyən edildiyi yerinə yetiriləcək işin məqsədləri və planlaşdırılan audit prosedurlarının xüsusiyyəti, müddəti və həcmi ilə bağlı ətraflı təlimatlar haqqında anlayış əldə etmək.
- Keyfiyyətin təmin edilməsi üçün təhlükələri aradan qaldırmaq və tapşırıq qrupunun gözlənilən cavab tədbirləri. Məsələn, büdcə məhdudiyyətləri və ya resurs məhdudiyyətləri tapşırıq qrupunun üzvləri tərəfindən planlaşdırılmış audit prosedurlarının dəyişdirilməsi və ya planlaşdırılmış audit prosedurlarının yerinə yetirilməməsi ilə nəticələnməməlidir.

Nəzarət

A86. Nəzarət aşağıdakı kimi məsələləri ehtiva edə bilər:

- Aşağıdakıların monitorinqini əhatə edən audit tapşırığının gedişatının izlənilməsi:
 - Audit planı üzrə gedişat;
 - Yerinə yetirilən işin məqsədinə nail olunub-olunmaması; habelə
 - Ayrılmış resursların davamlı yetərliyi.
- Tapşırıq zamanı ortaya çıxan problemləri həll etmək üçün müvafiq tədbirin görülməsi, məsələn, problemlər ilkin gözləniləndən daha mürəkkəb olduqda, planlaşdırılmış audit prosedurlarının daha təcrübəli tapşırıq qrupu üzvlərinə yönəldilməsi.
- Audit tapşırığı yerinə yetirilərkən daha təcrübəli tapşırıq qrupu üzvlərinin məsləhətləşmələri və ya nəzərdən keçirmələri üçün məsələlərin müəyyən edilməsi.
- Tapşırıq qrupunun üzvlərinə bacarıq və ya

sərişlərin inkişaf etdirilməsinə kömək etmək üçün kouçinq və iş yerində təlimlərin təmin edilməsi.

- Tapşırıq qrupu üzvlərinin qisas qorxusu olmadan narahatlıqlarını bildirdiyi mühitin yaradılması.

Təhlil

A87. Tapşırıq qrupunun işinin təhlili bu BAS-ın tələblərinin yerinə yetirildiyinə dair nəticəni əsaslandırır.

A88. Tapşırıq qrupunun işinin təhlili, məsələn, aşağıdakıların yoxlanılmasını ehtiva edir:

- İşin şirkətin siyasət və ya prosedurlarına, peşə standartlarının və qüvvədə olan qanun və qaydaların tələblərinə uyğun olaraq yerinə yetirilib-yetirilməməsi;
- Əhəmiyyətli məsələlərin əlavə nəzərdən keçirilməsi üçün qaldırılıb-qaldırılmaması;
- Müvafiq məsləhətləşmələrin keçirilib-keçirilməməsi və əldə edilən nəticələrin sənədləşdirilib həyata keçirilməsi;
- Yerinə yetirilən işlərin xüsusiyyətini, müddətini və həcmi yoxlamağa ehtiyacın olub-olmaması;
- Yerinə yetirilən işin əldə edilmiş nəticələri təsdiq edib-etməməsi və müvafiq qaydada sənədləşdirilib-sənədləşdirilməməsi;
- Əldə edilmiş sübutların auditor rəyini əsaslandırmaq üçün yetərli və müvafiq olub-olmaması; habelə
- Audit prosedurlarının məqsədlərinə nail olunub-olunmaması.

A89. Şirkətin siyasət və ya prosedurları aşağıdakılara dair xüsusi tələbləri ehtiva edə bilər:

- Audit sənədləşdirilməsinin təhlilinin xüsusiyyəti, müddəti və həcmi;
- Fərqli vəziyyətlərdə uyğun ola biləcək müxtəlif təhlil növləri (məsələn, hər bir fərdi iş sənədinin və ya seçilmiş iş sənədlərinin təhlili); habelə
- Tapşırıq qrupunun hansı üzvlərindən müxtəlif təhlil növlərini yerinə yetirmək tələb olunur.

Tapşırıq üzrə tərəfdaşın təhlili (İst: Paraq. 30–34)

		<p>A90. 230 sayılı BAS-a uyğun olaraq, tapşırıq üzrə tərəfdaş təhlilin tarixini və həcmi sənədləşdirməlidir.²⁰</p> <p>A91. Audit tapşırığının bütün mərhələlərində tapşırıq üzrə tərəfdaş tərəfindən sənədləşdirilmənin vaxtında təhlili əhəmiyyətli məsələlərin auditor hesabatının tarixindən gec olmayaraq tapşırıq üzrə tərəfdaşı qane edəcək şəkildə həll etməyə imkan verir. Tapşırıq üzrə tərəfdaşın bütün audit sənədləşdirilməsini təhlil etməsinə ehtiyac yoxdur.</p> <p>A92. Tapşırıq üzrə tərəfdaş tapşırıq qrupu tərəfindən əhəmiyyətli mühakimələr yürüdülmə sahələrin müəyyən edilməsi üçün peşəkar mühakimə yürüdür. Şirkətin siyasət və ya prosedurları adətən əhəmiyyətli mühakimələrin olması gözlənilən müvafiq məsələləri müəyyən edə bilər. Audit tapşırığı ilə bağlı əhəmiyyətli mühakimələrə tapşırığın başlanması və icrası üçün ümumi audit strategiyası və planı, habelə tapşırıq qrupunun əldə etdiyi ümumi nəticələr ilə bağlı məsələlər daxil ola bilər, məsələn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırığın planlaşdırılması ilə bağlı məsələlər, məsələn, əhəmiyyətliliyin müəyyən edilməsi ilə bağlı məsələlər. • Tapşırıq qrupunun tərkibi, o cümlədən: <ul style="list-style-type: none"> ◦ İxtisaslaşdırılmış mühasibat uçotu və ya audit sahəsində təcrübəsi olan heyət; ◦ Xidmətlər mərkəzlərinin heyətinin istifadə edilməsi. • Auditorun ekspertinin cəlb edilməsi barədə qərar, o cümlədən kənar ekspertin cəlb edilməsi haqqında qərar. • Qəbul və davamlılıq zamanı əldə edilən məlumatların və bu məlumatlara təklif edilən cavab tədbirlərinin tapşırıq qrupu tərəfindən yoxlanılması. • Tapşırıq qrupu tərəfindən risklərin qiymətləndirilməsi, o cümlədən tərkib riskləri amillərinin nəzərdən keçirilməsi və tərkib riskinin qiymətləndirilməsi üçün tapşırıq qrupu tərəfindən əhəmiyyətli mühakimənin yürüdülməsi tələb edilən vəziyyətlər. • Tapşırıq qrupu tərəfindən əlaqəli tərəflərlə əlaqələr, əməliyyatlar və açıqlamaların nəzərdən keçirilməsi. • Tapşırıq qrupu tərəfindən tapşırığın 	
--	--	--	--

²⁰ 230 sayılı BAS, 9(c) paragrafi

		<p>əhəmiyyətli sahələri üzrə həyata keçirilən prosedurların nəticələri, məsələn, müəyyən uçot qiymətləndirmələri, uçot siyasətləri və ya fəaliyyətin fasiləsizliyi ehtimalları ilə bağlı nəticələr.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapşırıq qrupu tərəfindən ekspertlərin yerinə yetirdikləri işin və ondan əldə edilən nəticələrin qiymətləndirilməsi. • Qrup auditlərində: <ul style="list-style-type: none"> ◦Təklif olunan qrup auditinin ümumi strategiyası və qrup auditinin planı; ◦Bölmə auditorlarının cəlb edilməsinə dair, o cümlədən onlara necə rəhbərlik və nəzarət edilməsi, habelə onların işinin necə təhlil edilməsi ilə bağlı qərar, o cümlədən, məsələn, bölmənin maliyyə məlumatlarının əhəmiyyətli təhrif riskinin yüksək qiymətləndirildiyi sahələr olduqda; habelə ◦Bölmə auditorları tərəfindən yerinə yetirilən işin və ondan əldə edilən nəticələrin qiymətləndirilməsi. • Ümumi audit strategiyasına və audit planına təsir edən məsələlər necə həll edilmişdir. • Tapşırıq zamanı müəyyən edilən təshih edilmiş və təshih edilməmiş təhriflərin əhəmiyyəti və xüsusiyyəti. • Təklif olunan auditor rəyi və auditor hesabatında bildiriləcək məsələlər, məsələn, əsas audit məsələləri və ya “Fəaliyyətin fasiləsizliyi ehtimalı ilə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik” paraqrafı. <p>A93. Tapşırıq üzrə tərəfdaş, məsələn, aşağıdakıları əsas götürülərək, təhlil etmək üçün digər məsələləri müəyyən edərkən peşəkar mühakimə yürüdür:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Audit tapşırığının xüsusiyyəti və şərtləri. • İş yerinə yetirən tapşırıq qrupunun üzvü. • Son yoxlama nəticələri ilə bağlı məsələlər. • Şirkətin siyasət və ya prosedurlarının tələbləri. <p>Xüsusiyyət, müddət və həcm</p> <p>A94. Rəhbərlik, nəzarət və təhlilin xüsusiyyəti, müddəti və həcmi şirkətin siyasət və ya prosedurlarına, habelə peşə standartlarına və qüvvədə olan qanun və qaydaların tələblərinə uyğun olaraq planlaşdırılmalı və həyata keçirilməlidir. Məsələn, şirkətin siyasət və ya</p>	
--	--	--	--

prosedurlarına aşağıdakılar daxil ola bilər:

- Aralıq tarixdə yerinə yetirilməsi planlaşdırılan işə dövrün sonunda deyil, prosedurların yerinə yetirilməsi ilə eyni vaxtda rəhbərlik, nəzarət edilməli və təhlil edilməlidir ki, lazımi təshihedici tədbirlər vaxtında görülsün.
- Müəyyən məsələlər tapşırıq üzrə tərəfdaş tərəfindən təhlil edilməli və şirkət belə məsələlərin təhlil edilməsi gözlənilən şəraitləri və ya tapşırıqları müəyyən edə bilər.

Uyğunlaşdırılma

A95. Rəhbərlik, nəzarət və təhlilə yanaşma, məsələn, aşağıdakıların əsasında uyğunlaşdırıla bilər:

- Tapşırıq qrupu üzvünün müəssisə və auditı aparılacaq sahə ilə bağlı əvvəlki təcrübəsi. Məsələn, müəssisənin informasiya sistemi ilə bağlı iş tapşırıq qrupunun əvvəlki dövrdə işi yerinə yetirmiş üzvü tərəfindən həyata keçirildiyi və informasiya sistemində heç bir əhəmiyyətli dəyişiklik olmadığı halda, tapşırıq qrupu üzvünə rəhbərlik və nəzarətin həcmi və tezliyi daha az ola bilər və müvafiq işçi sənədlər çox təfərrüatlı təhlil edilməyə bilər.
- Audit tapşırığının mürəkkəbliyi. Məsələn, audit tapşırığını mürəkkəbləşdirən əhəmiyyətli hadisələr baş verdiyi halda, tapşırıq qrupu üzvünə rəhbərliyin və nəzarətin həcmi və tezliyi daha çox ola bilər və müvafiq işçi sənədləri daha təfərrüatlı təhlil edilə bilər.
- Qiymətləndirilmiş əhəmiyyətli təhrif riskləri. Məsələn, əhəmiyyətli təhrif riski daha yüksək qiymətləndirildikdə tapşırıq qrupu üzvlərinə rəhbərlik və nəzarətin həcmi və tezliyi müvafiq olaraq artırılmalı və onların işi daha ətraflı təhlil edilməlidir.
- Audit işini yerinə yetirən ayrı-ayrı tapşırıq qrupu üzvlərinin səriştəliliyi və bacarıqları. Məsələn, daha az təcrübəli tapşırıq qrupu üzvləri üçün iş yerinə yetirilərkən daha ətraflı təlimatlar və daha tez-tez əlaqə saxlanması, o cümlədən şəxsi görüşlər tələb oluna bilər.
- Görülən işlərin təhlilinin nəzərdə tutulan forması. Məsələn, bəzi hallarda, lazımi rəhbərliyi təmin etmək üçün məsafədən təhlillərin edilməsi səmərəli olmaya bilər və şəxsi görüş çərçivəsində əlaqə ilə tamamlanması tələb oluna bilər.
- Tapşırıq qrupunun strukturu və tapşırıq

		<p>qrupu üzvlərinin məkanı. Məsələn, xidmət mərkəzlərində yerləşən şəxslərə rəhbərlik və nəzarət və onların işinin təhlili:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Tapşırıq qrupunun üzvlərinin hamısının eyni yerdə yerləşdiyi haldakından daha rəsmi və strukturlaşdırılmış ola bilər; yaxud ○ Tapşırıq qrupunun üzvləri arasında məlumatverməni asanlaşdırmaq üçün İT-dən istifadə edə bilər. <p>A96. Tapşırıq şərtlərində edilən dəyişikliklərin müəyyən edilməsi rəhbərlik, nəzarət və ya təhlilin xüsusiyyətinə, müddətinə və ya həcminə planlaşdırılan yanaşmanın yenidən qiymətləndirilməsini təmin edə bilər. Məsələn, maliyyə hesabatları səviyyəsində qiymətləndirilmiş əhəmiyyətli təhrif riski mürəkkəb əməliyyat səbəbindən artdığı halda, tapşırıq üzrə tərəfdaş əməliyyatla bağlı işin planlaşdırılmış təhlil səviyyəsini dəyişdirməli ola bilər.</p> <p>A97. 30(b) paragrafına uyğun olaraq tapşırıq üzrə tərəfdaşdan rəhbərlik, nəzarət və təhlilə yanaşmanın audit tapşırığının xüsusiyyətinə və şərtlərinə uyğun olduğunu müəyyən etmək tələb olunur. Məsələn, tapşırıq qrupunun daha təcrübəli üzvü tapşırıq qrupunun nəzarəti və təhlilində iştirak edə bilmədiyi halda, tapşırıq üzrə tərəfdaş tapşırıq qrupunun daha az təcrübəli üzvlərinin nəzarət və təhlilin həcmi artırılmalı ola bilər.</p> <p>Rəhbərlik, idarəetməyə məsul şəxslər və ya tənzimləyici orqanlara məlumatvermənin təhlili (İst: Paraq. 34)</p> <p>A98. Tapşırıq üzrə tərəfdaş, audit tapşırığının xüsusiyyətini və şərtlərini nəzərə alaraq, hansı yazılı məlumatvermələrin təhlil ediləcəyini müəyyən etmək üçün peşəkar mühakimə yürüdür. Məsələn, auditin adi gedişində tapşırıq üzrə tərəfdaşın tapşırıq qrupu ilə rəhbərlik arasında məlumatverməni təhlil etməsi lazım olmaya bilər.</p> <p><i>Məsləhətləşmə</i> (İst: Paraq. 35)</p> <p>A99. 1 sayılı BKİS-ə əsasən şirkətdən çətin və ya mübahisəli məsələlər üzrə məsləhətləşmələrə və razılaşdırılmış nəticələrin necə həyata keçirildiyinə dair keyfiyyətlə bağlı məqsəd müəyyən etməsi tələb olunur. Məsləhətləşmə, məsələn, aşağıdakılar üçün müvafiq və ya zəruri ola bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mürəkkəb və ya tanış olmayan məsələlər (məsələn, qiymətləndirmədə qeyri-müəyyənlik 	
--	--	--	--

		<p>dərəcəsi yüksək olan uçot qiymətləndirmələri ilə əlaqəli məsələlər);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Əhəmiyyətli risklər; • Müəssisə üçün adi fəaliyyətdən kənar olan və ya qeyri-adi görünən əhəmiyyətli əməliyyatlar; • Rəhbərlik tərəfindən qoyulan məhdudiyətlər; habelə • Qanun və ya qaydalara riayət edilməməsi. <p>A100. Əhəmiyyətli texniki, etik və digər məsələlər üzrə şirkət daxilində və ya lazım olduqda şirkətdən kənar məsləhətləşmələr o zaman səmərəli ola bilər ki, məsləhət verilən şəxslər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mükəmməl məsləhətlər verməyə imkan verəcək bütün müvafiq faktları əldə etsin; habelə • Müvafiq biliyə, iş stajına və təcrübəyə malik olsun. <p>A101. Şirkətin siyasət və ya prosedurları kontekstində, məsələn, şirkətin müvafiq daxili resursları olmadıqda, tapşırıq qrupu üçün şirkətdən kənar məsləhətləşmələr aparmaq məqsədə uyğun ola bilər. Tapşırıq qrupu müvafiq keyfiyyətə nəzarət xidmətləri göstərən şirkətlər, peşəkar və tənzimləyici orqanlar və ya kommersiya təşkilatları tərəfindən təqdim olunan məsləhət xidmətlərindən istifadə edə bilər.</p> <p>A102. Çətin və ya mübahisəli məsələ ilə bağlı tapşırıq qrupundan kənar məsləhətləşməyə ehtiyac bu məsələnin əsas audit məsələsi olduğunun göstəricisi ola bilər.²¹</p> <p><i>Audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlili (İst: Paraq. 36)</i></p> <p>A103. 1 sayılı BKİS şirkətin 2 sayılı BKİS-ə²² uyğun olaraq audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlilinə dair siyasət və ya prosedurları əks etdirən və müəyyən tapşırıq növləri üçün audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlilini tələb edən²³ siyasət və prosedurları müəyyən etməsinə dair tələbləri ehtiva edir. 2 sayılı BKİS audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspertin təyin edilməsi və onun təyinatı uyğunluğunu, habelə audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspertin tapşırığın keyfiyyətinin təhlilinin yerinə yetirilməsi və sənədləşdirilməsi ilə əlaqəli məsuliyyətlərini nizamlayır.</p> <p>Auditor hesabatına tarix qoymazdan əvvəl audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlilinin tamamlanması (İst: Paraq. 36(d))</p>	
--	--	--	--

²¹ 701 sayılı BAS, 9-cu və A14 paragraflar

²² 2 sayılı BKİS, "Audit tapşırıqlarının keyfiyyətinin təhlilləri"

²³ 1 sayılı BKİS, 34(f) paragrafı

A104. 700 (düzəliş edilmiş) BAS-a uyğun olaraq auditor hesabatının tarixi maliyyə hesabatlarına dair auditor rəyini əsaslandırmaq üçün auditorun yetərli müvafiq audit sübutlarını əldə etdiyi tarixdən tez olmamalıdır.²⁴ Audit tapşırığına şamil olunduqda, 2 sayılı BKİS-ə və bu BAS-a uyğun olaraq tapşırıq üzrə tərəfdaş audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlilinin tamamlanması barədə audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspertdən bildiriş alınmayana qədər tapşırıq ilə bağlı hesabatın tarixini qoymamalıdır. Məsələn, audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspert tapşırıq üzrə tərəfdaşa tapşırıq qrupunun yürütdüyü əhəmiyyətli mühakimələri barədə və ya onlarla bağlı əldə edilmiş nəticələrin müvafiq olmadığına dair narahatlıqlarını bildirdikdə, audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlili tamamlanmış hesab olunmur.²⁵

A105. Audit tapşırığının müvafiq mərhələlərində vaxtında həyata keçirilən tapşırığın keyfiyyətinin təhlili auditor hesabatının tarixindən gec olmayaraq audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-eksperti qənaət edəcək şəkildə ortaya çıxan məsələlərin operativ həllində tapşırıq qrupuna kömək edə bilər.

A106. Audit tapşırığı yerinə yetirilən müddətdə tapşırıq qrupu ilə audit tapşırığının keyfiyyətinin təhlili üzrə müşahidəçi-ekspert arasında tez-tez baş verən məlumatvermə audit tapşırığının keyfiyyətinin səmərəli və vaxtında təhlil edilməsinə kömək edə bilər. Əhəmiyyətli məsələləri audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspert ilə müzakirə etməklə yanaşı, tapşırıq üzrə tərəfdaş audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspertdən gələn sorğuların əlaqələndirilməsi üzrə məsuliyyəti tapşırıq qrupunun digər üzvünə həvalə edə bilər.

Fikir ayrılığı (İst: Paraq. 37–38)

A107. 1 sayılı BKİS-ə uyğun olaraq şirkətdən tapşırıq qrupu daxilində və ya tapşırıq qrupu ilə audit tapşırığının keyfiyyəti üzrə müşahidəçi-ekspert və ya şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi daxilində fəaliyyət göstərən şəxslər arasında yaranan fikir ayrılığını aradan qaldıran keyfiyyətlə bağlı məqsədi müəyyən etməsi tələb olunur.

A108. Bəzi hallarda fikir ayrılığının həlli tapşırıqı qane etməyə bilər. Belə hallarda, tapşırıq üzrə tərəfdaş müvafiq tədbirlər görə bilər. Məsələn:

²⁴ 700 sayılı (düzəliş edilmiş) BAS, 49-cu paraqraf

²⁵ 2 sayılı BKİS, 26-cı paraqraf

		<ul style="list-style-type: none"> • Hüquqi məsləhət almaq üçün müraciət edə bilər; yaxud • Qüvvədə olan qanun və ya qaydalara əsasən mümkün olduqda, audit tapşırığından imtina edə bilər. 	
39	Monitoring və çatışmazlıqların aradan qaldırılması	<p>Monitoring və çatışmazlıqların aradan qaldırılması (İst: Paraq. 39)</p> <p>A109. 1 sayılı BKİS-də şirkətin monitoring və çatışmazlıqların aradan qaldırılması prosesi üçün tələblər müəyyən edilir. 1 sayılı BKİS üzrə şirkətə məsuliyyətlərinə uyğun olaraq operativ və lazımi tədbirlər görmək imkanı vermək üçün şirkətin monitoring və çatışmazlıqların aradan qaldırılması prosesi haqqında məlumatı tapşırıq qruplarına çatdırması tələb olunur.²⁶</p> <p>A110. Şirkət tərəfindən təqdim edilən məlumat, məsələn, tapşırıq üzrə tərəfdaş və ya tapşırıq qrupunun digər üzvləri tərəfindən yerinə yetirilən başqa tapşırığa dair nəticələrə, şirkətin yerli ofisinin nəticələrinə və ya müəssisənin əvvəlki auditlərinin yoxlama nəticələrinə aid olduqda, audit tapşırığına uyğun ola bilər.</p> <p>A111. Şirkət tərəfindən monitoring və çatışmazlıqların aradan qaldırılması prosesi çərçivəsində ötürülən məlumatı və onun audit tapşırığına necə təsir göstərə biləcəyini nəzərdən keçirərkən tapşırıq üzrə tərəfdaş müəyyən edilmiş çatışmazlıqları aradan qaldırmaq üçün şirkət tərəfindən hazırlanıb həyata keçirilən təshihəedici tədbirləri nəzərdən keçirə və tapşırığın xüsusiyyəti və şərtlərinə uyğun tərzdə müvafiq olaraq tapşırıq qrupuna məlumat verə bilər. Məsələn, tapşırıq üzrə tərəfdaş aşağıdakıları müəyyən edə bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aitorun mütəxəssisi tələb olunur; yaxud • Çatışmazlıqların aşkar edildiyi audit sahəsində rəhbərlik, nəzarət və təhlilin xüsusiyyəti, müddəti və həcmi təkmilləşdirilməlidir. <p>Aşkar edilmiş çatışmazlıq auditin keyfiyyətinə təsir etmərsə (məsələn, tapşırıq qrupunun istifadə etmədiyi texnoloji resursla əlaqədarsa), onda əlavə tədbirlərə ehtiyac olmaya bilər.</p> <p>A112. Şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sistemində aşkar edilmiş çatışmazlıq mütləq audit tapşırığının peşə standartlarına və qüvvədə olan qanun və qaydaların tələblərinə uyğun yerinə yetirilmədiyini və ya auditor hesabatının mövcud şəraitə uyğun olmadığını göstərmir.</p>	

²⁶ 1 sayılı BKİS, 47-ci paraqraf

<p>40</p>	<p>Keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üzrə ümumi məsuliyyət</p>	<p>Keyfiyyətin idarə edilməsi və təmin olunması üçün ümumi məsuliyyət (İst: Paraq. 40)</p> <p>A113. 1 sayılı BKİS-ə uyğun olaraq şirkətdən tapşırıqın yerinə yetirilməsi ilə bağlı tapşırıq qrupunun öz məsuliyyətləri haqqında anlayışını və yerinə yetirməsini əks etdirən keyfiyyətlə bağlı məqsədini müəyyən etməsi tələb olunur.</p> <p>A114. 40-cı paraqrafın tələbləri ilə bağlı mülahizələrə audit tapşırığının xüsusiyyəti və şərtləri nəzərə alınmaqla tapşırıq üzrə tərəfdaşın bu BAS-ın tələblərinə necə riayət etməsinin müəyyən edilməsi və A118-ci paraqrafda təsvir olunduğu kimi, audit tapşırığının yerinə yetirildiyi müddətdə audit sənədləşdirilməsinin tapşırıq üzrə tərəfdaşın iştirakını necə sübut etməsi daxildir.</p> <p>A115. Tapşırıq üzrə tərəfdaşın yetərli və müvafiq şəkildə iştirak etmədiyini bildirən göstəricilərə məsələn, aşağıdakılar daxildir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Əhəmiyyətli təhrif risklərinin qiymətləndirilməsi və həmin risklərə qarşı cavab tədbirlərinin hazırlanmasının təhlili daxil olmaqla, audit tapşırığının planlaşdırılmasının tapşırıq üzrə tərəfdaş tərəfindən vaxtında təhlil edilməməsi. • Tapşırıqlar, tədbirlər və ya prosedurlar həvalə edilmiş şəxslərin öz məsuliyyətlərinin və səlahiyyətlərinin xüsusiyyəti, həvalə edilmiş işin həcmi və məqsədləri barədə müvafiq qaydada məlumatlandırılmaması; habelə digər zəruri göstərişlərin və müvafiq məlumatların verilməməsi barədə sübutlar. • Tapşırıq üzrə tərəfdaşın tapşırıq qrupunun digər üzvlərinə rəhbərlik, nəzarət etməsinə və onların işini təhlil etməsinə dair sübutların olmaması. <p>A116. Tapşırıq üzrə tərəfdaşın iştirakı yürüdülmüş əhəmiyyətli mühakimələrin və əldə edilmiş nəticələrin müvafiq olduğunu müəyyən etmək üçün əsas vermədiyi halda, tapşırıq üzrə tərəfdaş 40-cı paraqrafın tələblərinə uyğunluğu təmin edə bilməyəcəkdir. Belə hallarda görülməli zəruri tədbirləri müəyyən edə bilən şirkətin siyasət və ya prosedurlarını nəzərə almaqla yanaşı tapşırıq üzrə tərəfdaşın görə biləcəyi müvafiq tədbirlərə, məsələn, aşağıdakılar daxildir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Audit planının yenilənməsi və dəyişdirilməsi; 	
------------------	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Təhlilin xüsusiyyəti və həcminə dair planlaşdırılmış yanaşmanın yenidən qiymətləndirilməsi və tapşırıq üzrə tərəfdaşın iştirakını artırmaq üçün planlaşdırılmış yanaşmanın dəyişdirilməsi; yaxud • Şirkətin keyfiyyətin idarə edilməsi sisteminin müvafiq aspekti üçün əməliyyatlar üzrə məsuliyyət həvalə edilmiş heyətlə məsləhətləşmələr. 	
41	Sənədləşdirilmə	<p>A117. 230 sayılı BKİS-ə²⁷ uyğun olaraq auditin sənədləşdirilməsi auditin BAS-lara uyğun olduğuna dair sübutları təmin edir.</p> <p>A118. Bu BAS-ın tələblərinin yerinə yetirilməsinin sənədləşdirilməsi, o cümlədən tapşırıq üzrə tərəfdaşın iştirakını və 40-cı paragrafın tələblərinə uyğunluğunun sübut edilməsi audit tapşırığının xüsusiyyətindən və şərtlərindən asılı olaraq müxtəlif üsullarla həyata keçirilə bilər.</p> <p>A119. Audit tapşırığında keyfiyyətin təmin edilməsinə risklər yarada bilən şəraitlərdə, peşəkar inamsızlığın tətbiq edilməsi və auditorun bu risklərə dair mülahizələrinin sənədləşdirilməsi vacib ola bilər.</p> <p>A120. Kifayət qədər tam və təfərrüatlı olan çətin və ya mübahisəli məsələləri əhatə edən digər peşəkarlarla məsləhətləşmələrin sənədləşdirilməsi aşağıdakılar barədə anlayışın əldə edilməsinə kömək edir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məsləhətləşmənin aparıldığı məsələnin xüsusiyyəti və əhatə dairəsi; habelə • Məsləhətləşmənin nəticələri, o cümlədən qəbul edilmiş qərarlar, bu qərarların əsasları və onların necə həyata keçirilməsi. 	

Tərtib etdi:
Sədrin elmi-metodik məsələləri
üzrə müşaviri

Nəcəf Talıbov

²⁷ 230 sayılı BAS, A7 paragrafi